

EVANG. EGYZHÁZ ÉS ISKOLA.

Előzetés díja:

Egész évre . . . 12 kor.
Fél évre . . . 6 „
Negyed évre . . . 3 „
Egy szám ára 24 fill.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Kiadótulajdonos és szerkesztő:

VERES JÓZSEF.

Felelős szerkesztő:

HAJTS BÁLINT.

Hirdetés díja:

Egész oldal . . . 16 kor.
Fél oldal . . . 8 „
Negyed oldal . . . 4 „
Nyolczad oldal . . . 2 „

Minő hatást gyakorolt a hitjavítás a társadalom szellemi és erkölcsi életére?

A vallás nemcsak az egyéni, hanem a társadalmi életnek is legfontosabb tényezője. Minél tisztább, minél szellemibb, minél inkább jut tanaiban érvényre a krisztusi igazság, annál üdvösebb s áldásosabb hatású. Nem érdektelen kérdés tehát, sőt lehet mondani, a legfontosabb, hogy mi és mekkora volt a hitjavítás hatása. Hisz minden dolog jelentősége annak hatásától függ, — a hatás az erők mértéke.

Mai nap pedig épen első rangú kérdés az: minő hatással volt a hitjavítás a társadalom szellemi s erkölcsi életére?

A vallási s egyházi élet terén kiütött a háború. Nem tűzzel és vassal viselik ugyan, mint századok előtt. A támadó fél ma is a kath. egyház. Az indok ma is az, a mi hajdan volt: a hatalom miatt való féltékenykedés. Az új kor eszméinek áradata a hierarchiát fenyegeti. Meg kell azt védeni, sőt erősíteni. A pápaság más hangoz, de nyiltan kimondja viláгурalomra való törekvését. Róma viláгурalmának gondolata él, bár a római birodalom rég összeomlott.

Nekünk ama támadásokkal szemben kell védekeznünk. S hogy ezt tehesük, ismernünk kell a fegyvert a melyet vallásunkban birunk, az erőforrást, a melyből egyházi életünk táplálkozik. a mutat, a mely bizonyosság a mi igazságunk mellett.

A római pápás egyház magát egyedül üdvözítőnek mondja.

Ez már magában véve a legnagyobb képtelenség. Egyedül üdvözítő egyház nincs. A hit az egyedül üdvözítő, a mely megragadja a kegyelmet. Az igazi egyház is csak ott van, a hol

az igazi hit van. A pápás egyház céljai és eszközei pedig az igaz hittel épen ellenkeznek. Vajjon a hierarchikus törekvéseknek mi köze az Istennek békességéhez, a mely a benső életnek a kegyes hitből eredő összhangja?

Az üdvösséget egyedárúnak tekintő, s uralkodást, hatalmat imádó egyház csak is türelmetlen lehet. S mint a pénzzel annak szeretete, úgy növekszik a hatalommal annak kívánsága.

De tegyük föl, hogy van egyedül üdvözítő egyház. A pápás egyház — ép ez — nem lehet az. Hiszen mikor még reformáció nem volt, mikor az első kísérletek, a kor éretlensége miatt meghiusultak, mikor az „eretnekek“ leverettek, s visszautasítottak, tehát mikor a nyugati keresztyén egyház teljesen római katolikus volt, ép akkor volt az egyház súlyedése a legmélyebb s ép a pápák legközelebbi környezetében, Olaszországban. Hol volt akkor Isten imadásában a Jézus által követelt lélek és igazság? S ezek nélkül van-e üdvösség?

A reformáció nélkül a szellemi élet sem fejlődött szabadon.

Hiszen tudomány a reformáció előtt is volt, s ép ott, a pápai birodalomban volt a humanisták tudományának szülőföldre, a mely tudomány azután hatalmas fegyvere lett a reformátoroknak. Itt kezdtek könyvtárakat gyűjteni, itt tanulmányozták az ó-kort, itt fejlődött a kritika, s a filologia.

De a tudomány nem volt közkinccs, s nem volt szabad. Békóba verte azt az egyház, a mely nem nézhette a gondolat s a lelkiismeret szabadságát soha jó szemmel. Üldözi Galileit, mert azt meri állítani és bizonyítani, hogy mozog a föld. Még e tanban is hagyományainak és hittanainak veszélyét látja.

Hogy a szellemi élet egészséges fejlődésnek indulhasson, azt a békót szét kellett törni. Miért

nem történhetett ez meg ott Olaszországban? Mert ott teljesen hiányzott az érzék, a hitélet tisztasága iránt. Mert a tudósok ott magától a keresztyénségtől teljesen elszakadva éltek. Bele voltak merülve a régi pogány kor imadásába, melyet szerettek volna visszavarázsolni. Az egyházzal szemben cynismust tanúsítottak. Hogy az sülyedt, azon fel nem háborodtak. Megszokott állapot volt az előttük. A pápák gonoszsága nekik szemet nem szúrt, hisz a pápában ők nem is annyira az egyházi személyt, krisztusi eszmék apostolatát, mint inkább az urat, a világi fejedelmet látták.

Távolabbi országban, a hol az egyház fejét nymbus vette körül, s a honnét Rómába jöve, e nymbus szétfoslása fájdalmas csalódással, s a jobb érzés fölháborodásával járt, ott Németországban mert csak egy egyszerű barát fellázadni az egyházi tekintély ellen, a ki fölemelkedett a lelkiismeret szabadságának nagy gondolatához, s az egyéniség jogaihoz, a mely előtt hit dolgában Krisztus a legfőbb tekintély.

A pápaság visszaéléseivel szembe állítja az evangéliomot, tekintélyeikkel szembe állítja Krisztust, zsarnokságukkal a lelkiismeret szabadságának szentségét, mely ellen cselekedni senkinek sem tanácsos. A biblia az által, hogy a nép kezébe kerül, a szellemi élet megpezsdülésének lesz megindítója, még pedig a legmesszemenőbb arányokban, mert hatása nemcsak a vallásos életre terjedt ki.

Már maga az, hogy a nép olvashatott, sőt erre föl lett hiva, hogy gondolkodásra lett utalva, a midőn összehasonlítást kellett tennie az evangéliom eszményei s a tényleges állapotok közt, ez is már nagy jelentőségű dolog volt: első lépés a népnevelés eszméjének megvalósításához. A népnevelés, a tudomány terjesztése a protestantizmus különleges műve s érdeme. Ez el nem vitatható tény. A protestantizmus nem tömegben kezeli az embert, mint a katolikus egyház, a mely főképp számbeli erőre törekszik s engedelmességet kíván, a népet kiskorúnak tekinti s ilyenek hagyni akarja. A protestantizmus egyik elve az egyéni szabadság, a mely azonban csak úgy érvényesülhet, ha az egyént arra nevelik is. Ezért a krisztusi parancsot: „Tanítsatok minden népeket!” a protestáns egyház kezdte végrehajtani.

Az eredményről a statisztika számol be, itt minden vita tölösleges volna. Egyszerűen utalhunk a protestáns államok magasabb kultúrájára.

A hitújításnak a szellemi életet fejlesztő hatása mellett tanúskodik a hazai protestantizmus története is, melynek tanúsága szerint mindjárt kezdetben a művelődési intézmények, iskolák és nyomdák gomba módra termettek.

A hitújítás — az által — hogy a bibliát a népnek anyanyelvén adta kezébe, szükségszerűleg mozdította elő az anyanyelv művelését, s megerősítette a nemzeti szellemet és öntudatot. Hogy mit köszön épen a németség Luther biblia fordításának — az szinte kiszámíthatatlan. Nyelvi tekintetben korszakot alkot az, irodalmi hatása századokra terjed ki. Luther énekei a költészetnek új lendületet adnak, s a hanyatlás korának véget vetnek. A mit Bismarck nemrég befejezett, soha nem sikerült volna Luther előkészítő munkája nélkül. Kérdés volna a még csak egységes német irodalmi nyelv is

Hogy miként hatott a hitújítás a szellemi életre, azt látjuk a hazai kultúra történetében, az irodalom, a nemzeti nyelv, a nemzeti eszme benne hatalmas tényezőt nyertek.

A hitújítás tehát a társadalom szellemi életére átalakító hatást gyakorolt, midőn terjeszté a fölvilágosodást, nevelni kezdé a népet — 2., érvényre juttatni igyekezett az egyéniséget, a lelkiismeret s gondolat szabadság kivívásával és fejlesztőleg hatott a nemzeti életre. Értem itt a népek egyéniségének kidomborodását, a mely épen nem keresztyénség ellenes, mint a ma szereplő, gyűlöletet terjesztő nemzetiségi pöffeszkedés.

II.

De nagy hatása volt a hitújításnak a társadalom erkölcsi életére is. Minő volt az erkölcsi élet a társadalomban — a hitújítás előtt? Érdekes e pontnál az olasz, tehát ép a pápai állam társadalmi életét venni szemügyre. Sőt ép a pápai udvarét. Minden leírásnál többet mond, a mit Petrarca Romáról ír: „Fájdalomnak forrása, haragnak háza, tévedések iskolája, hitetlenség temploma, egykor Róma, most elvetemedett hamis Babylon, mely miatt folyik annyi könny, kél annyi sóhaj! Óh te hitszegés kohója, óh haragnak tömlőce, melyben a jó elhal, a gonosz megterem s meghszik, élők pokla! Nagy csuda történnék, ha Krisztus reád elvégre meg nem haragudnék!” De mond ő még mást is.

Ily kifakadásra bírta őt a pápaság erkölcsitelenségének látása, a nagy ellentét, mely a pápa-

ság föladata, s az egyes pápák egyéni bűnei közt oly szembeötlő volt.

A ki mind azt bővebben leírva akarja olvasni, vegye kezébe az e korról írt művek bármelyikét, a többek közt a „Renaissance Olaszországban“ című mű első kötetét (írta John Addington Symonds, fordította Pulszky Károly, kiadta a M. T. Akadémia.) Ebben a szerző egykorú s teljesen hiteles írók műveiből fölnáborító dolgokat sorol föl a Krisztus helytartóiról. A gőg, a cynismus, a szemérmertlenség, a hiúság, a kapzsiság állandó jellemvonásai az e korbéli pápáknak. Eszközeik: gyilkok s méreg. Fiaik, leányaik s ágyasaik társaságában dorbézolnak. Az olasz fejedelmek követék a példát. Börtöneik folyton telve vannak, a hóhérbárd egyre dolgozik, kegyetlenkedésük örjön-géssel határos. A magánélet se különb. A nemesek palotáiban csak úgy hemzsegnek az orgyilkosok, a kik elég olcsón dolgoznak. S a fejedelmek a pápát néha Istenként imádják, mert szükségük van föloldozó hatalmára, majd lábbal tipornák, ha úgy fordul a dolog.

Más országokban is hasonlóak az állapotok. Hisz a középkor az ököljog s az olygarchiai túlkapások kora, melyben az erkölcsök úgy az örök harcokban eldurvult főnemesség, mint a minden jog nélkül élő jobbágyság körében, kezdetlegesnek is alig mondhatók.

Minő volt nálunk a főnemesség élete!

A Hohenstaufok bukásával Németországban is beállott a fejtelenség. Az apró fejedelmek kényuralma, örök veszekedése egymással, a papsággal, a nemességgel, a városokkal, rontólag hatott a köz-erkölcsökre. Tekintsünk még hátrább. A keresztes háborúk kalandos vállalkozásai, melyekben a népek söpredéke is zsoldosként részt vett, már szinte sokat rontottak. A fosztogatás, rablás s az erőszakoskodás rútságai, vitézi s hadi erényként magasztaltattak s jutalmaztattak meg. A belviszályok alatt mindenütt a zsarnokoskodás, kémkedés, árulás, a hivelgés kapott lábra. A nemzeti védelemre emelt várakból hány helyen lett rablófészek, melyek falai mögött hajmeresztő dolgok mentek végbe.

Vegyük ehhez az egyház közönyét, s hivatásáról való teljes megfélejtkezését. A pápák uralkodtak, politizáltak, erkölcstelenkedtek, üzletekkel foglalkoztak, s a viszálykodó fejedelmek közt még a tüzet maguk is szították, hogy aztán fölöttük bíráskodhassanak, érdekeik szerint csatlakoztak egyik vagy másik félhez; áldottak és átkot szór-

tak, a mint az érdek diktálta. A bűnbocsánat is üzleti cikk lett nagy kárára a nép erkölcsének, a mint azt Luther a gyóntató székben is megrettenve tapasztalta.

A pápák példáját követték a főpapok, a pártoskodásban, a cselszövésben. Az alsó papság buta volt, nem tanított, elvégezte a szertartásokat, ol-dozott és kötött, de nem nemesített. A rengeteg sok szerzetes rend is eltért eredeti feladatától, egymással veszekedett, irigységből vagy kapzsiságból. A pápa maga is hasonló okból kifolyónak nézte Luther föllépését. S ha jól emlékszem, a nagy és tudós Erasmus, a midőn Luther felől véleményét kérdezték, ezt felelte. „Luther nagy dologba kezdett, megtámadta a pápa koronáját és a szerzetesek hasát.“ Biz ez elég cinikus fölfogás! Egy Erasmus sem tételezi föl, hogy valaki érdek nélkül, pusztán az igazságért támadjon oly hatalom ellen mint a pápai és koczskáztasson mindent. Nem nagy idealista lehetett.

Az evangéliom a hit igazságai mellett az élet erkölcsi eszményét tárja föl az ember előtt. Krisztus nemcsak az igazság, nemcsak elvont elvek hirdetője, hanem az élet maga. Midőn a hitújítás a tiszta evangéliomnak akar érvényt szerezni, akkor új életre is törekszik. Elveti az emberi találmányokat, a sok szertartást, egyszerűsíti az isteni tiszteletet, kitarja a kolostorok kapuit, világgá bocsátja azok lakóit és a mesterségszerűleg űzött kegyeskedés helyett valódi életet követel. A protestáns kegyesség erkölcsi, mert kiki felelős önmagáért, a katolikus kegyesség tulajdonképen föltétlen hódolat az egyház tekintélye előtt.

Minő erkölcsi hatása lehetett Luther wormszi magatartásának! Kitészik az egyes előkelők nyilatkozataiból, melyek bátorítást és elismerést tartalmaznak. Mintha valamely új élet lehelete áradt volna szét a birodalmi gyűlésben. Az eszme csirája ki lett szórva. Önzetlenül küzdeni az igazságért, nem pedig jutalomért, pápai vagy császári kegyért, mindent koczkára tenni a lelkiismeretért, ez valami új, nagy dolog volt. A hitújítás erkölcsi hatása alól maga a kath. egyház sem vonhatta ki magát. Ha céljai a régié is, külső magatartása mégis tisztességesebb, egy VI. Sándor ma már még sem üthetne a pápai széken.

A középkor vadságát a jelen borzadva szemléli. S hogy az megszűnt, az nem a külviszonyok megváltozásának eredménye. Hiszen a külviszonyok az emberiség benső életének változásával alakul-

nak át. A protestantizmus mint az evangéliumi szellem szülötte végzi a maga munkáját láthatatlan módon, de hatásában kézzel foghatóan. A hierarchikus törekvésű szertartások káprázatával ható, titokteljes homályt kedvelő fanatizálással dolgozó róm. katolicizmus nem fojthatja el a lélekre és igazságra törekvő protestantizmust.

A hitújítás nemcsak a tévelygéseknek, hanem az erkölcstelenségnek is hadat üzent, tehát nem elméleti vagy nem pusztán elméleti, hanem kíváloán gyakorlati célja volt. A bibliát is azért adta Luther a nép kezébe, hogy az abból az igazi, a szellemi keresztyénséget tanulja megismerni. Szinte gúnynyal beszél arról, a hogy egykor ő is idvezülni akart szerzetes korában és azért támad oly hévvel a pápaság, a papság és a kath. intézmények ellen, mert azok az erkölcstelenségnek kedveznek és az üdvöt nem az erkölesi megújulástól, hanem az egyház által megszabott rendeletek és szertartások gépszerű végrehajtásától tesszik függővé. Mert a vallás nevében mindenféle badarság számára találni hívőket, még vértanúkat is és pedig éretlen emberek között még könnyebben mint az igazság számára. De Jézus maga mondja, hogy a bölcsesség megigazított az ő fiaitól. Math. XI. 19. A protestantizmus szellemibb irányával már vele jár a szigorúbb erkölcsiségre való törekvés, a mi nyilvánvalóvá lesz intézményeiben és társadalmi tevékenységében.

Kétségen felüli dolog, hogy a hitújítás megújítólag hatott a társadalom szellemi és erkölesi életére, hogy természetszerűleg szükséges és áldásos mű az, mert nem más mint az igazi Krisztusi szellemnek nem első és bátran mondhatjuk, nem is utolsó hatalmas kiáradása.

TORDA LAJOS.

Értesítőink az 1901—2. tanévről.

Ismerteti: *Hajts Bálint.*
(Folytatás és vége.)

Összefoglalás.

Az eddigiekben röviden ismertettem középiskoláink (gimnáziumaink) mult tanévi értesítőit; súlyt fektetve az egyes intézetek valláserkölcsei és protestáns egyházi irányú beléletére, igyekeztem az évi értesítők alapján t. olvasóinknak legalább vázlatos képet adni arról, hogy evangélikus tanintézeteink hogyan és mennyiben feleltek meg

evangélikus protestáns hivatásuknak a mult iskolai évben.

Két irányadó szempont vezetett ismertetésemben; az egyik általános: valláserkölcsei, a másik különös: evangélikus protestáns egyházi szempont.

Azt hiszem, felesleges bizonyítanom evangélikus tanintézeteinknek ily, esetleg némi kritikávak összekötött ismertetésének jogosultságát.

Evangélikus egyházunk kiváló gondoskodásának tárgyát képezte mindenkor az iskola. Ellen-ségeivel szemben ez volt leghatalmasabb fegyvere, saját létének az iskola volt egyik főfeltétele; életképesége, virágzása, tekintélye és befolyása ma is ott legnagyobb, a hol legjobbak az iskolai és viszont életrevalóságának, buzgóságának tanújelét épen a jó iskolák képezik az igen nagyon változott viszonyok között is.

Mert hogy evang. egyházunk és iskoláinknak viszonya, különösen az utóbbi években nagyot változott, senki sem tagadja.

Középiskoláink felett a felügyeleti és önrendelkezési jogot már nem bírjuk. Főfelügyelő és sokszor intéző az állam. Evangélikus egyházunkra ez a körülmény, akár hogyan szépítgetjük, csak veszteséget jelent, még akkor is, ha az az állam mindenkor a legliberálisabb volna, a mint hogy nem az, hanem bizony igen sokszor ultramontán érdekeknek uszályhordozója. Közvetlen és közvetve bő alkalmunk van ezt tapasztalni.

Igaz, hogy jogaink — és itt kifejezetten iskoláink feletti jogaink — feladásával egyházunknak, semközönsége, sem vezér-eleme nem vádolható, legalább nem olyan nagy mértékben, mint a hogy azt bizonyos körökben tenni szeretik.

Anyagi erőnknek szakadatlanul mind nagyobb és nagyobb mértékben való igénybe vétele által a „non possumus“ határáig jutottunk.

De ez nem változtat a tényen. És a szerintem szomorú tény az, hogy különösen középiskoláink, kevés viszonylagos kivétellel, ma már nem annyira az egyház, mint inkább az állam szolgálatában állanak, nem az egyház, hanem az állam intézetei. Protestáns köztelfogásunkra nézve is felette szomorúan jellemzőnek találom, hogy tanintézeteinket első sorban nemzeti kultúrintézeteknek kezdjük tekinteni és csak azután egyháziaknak.

Pedig megfordítva kellene lennie! Evangélikus egyházunk és iskoláink multja és még ma sem teljesen elvesztett közszelleme követeli azt.

Azonban ne értsen félre senki. Azt botor dolog volna hiánynak tartani, hogy evang. középiskoláink a magyar nemzeti művelődés erős váraivá lettek és több helyen eléggé soha meg nem hálálható nemzeti missziót teljesítenek, a melynél fogva bátran helyet követelhetünk nekik az ily irányú, tisztán nemzeti intézmények sorában. Az evang. egyházunkra nézve fájlalni valót abban találom, hogy evang. közönségünkben és még in-

kább talán vezető elemeink körében kezd elmosódni az a tudat, hogy ezek az intézetek, a melyek évszázadokon keresztül az evangéliumi hithűség és aldozatkésztség bőséges forrásából táplálkoztak, a melynek fenntartása vagy legalább fenntartásukhoz való hozzájárulás még ma is sokszor igen nehéz teherként súlyosodik evang. egyházunk közönségének — más téren is nagyon igénybe vett — vállaira, első sorban evangélikus egyházunk intézményei, és azért evang. egyházunk szolgálatára hivatvák; és csak mert evangélikus egyházunk, mint ilyen, mindenkor azonosította feladatait és céljait a nemzeti állam igaz művelődési feladataival és céljaival is, (ellenkezője tagadjuk minden ú. n. pángermán és pánszláv, legtöbbször ellenségeinktől nagyon felfújt váddal szemben is) csak anynyiban intézeteink egyszersmind magyar nemzeti intézmények is.

Ennek az elveszett és veszni indult tudatnak felébresztése, (és arra való ébredése) ápolása és fejlesztése képezné egyházunk és intézeteink vezetőségének, utóbbi helyen különösen a tanári karnak és abban is az ifjabb nemzedéknek egyik oly feladatát, a melylyel egyházunknak mindnyájan tartozunk. Egyházunk jövője nagyrészt a középiskoláinkban felnevekedett leendő intelligenciánk kezében van. Kívánatos és óhajtható, hogy iskoláink különösen ma, az egyházzal és közvetve a vallással való nemtörődömség, másrészt meg az ultramontán részről különben folytonos, de ma mintegy újult erővel reánk zúduló szeretetlenség és üldözés ez átkos korszakában nemcsak sokat hangoztatott phrázisképen, hanem a szó legszorosabb értelmében evang. protestáns egyházunknak „veteményes kertjévé” legyenek.

Közös a baj, közös orvoslásának feladata is.

A feladat nehéz, legalább nehezebb mint a múltban volt, épen a változott viszonyok miatt.

Ha evang. iskoláinkkal külső viszonyaikban már nem kizárólag magunk rendelkezünk, fektessünk annál nagyobb súlyt azoknak belső szellemére, ifjúságunkban az evang. protestáns öntudatnak és hibuzgó evangélikus életnek annál intenzívebb fejlesztésére, ápolására.

És ezzel — a rövid kitérés után — visszatérek a már ismertetett évi értesítésekhez.

Említettem már, hogy az ismertetésnél kizárólag két szempont vezetett; egy általános: valláserkölcsei és egy különös: evang. protestáns egyházi szempont.

Figyelman kívül sehol sem hagytam egy harmadik: a magyar nemzeti szempontot sem. Örömmre szolgál konstatalhatni, hogy e szempontból egyik intézet értesítője sem czáfolja meg a mondottakat. Egyrészt ezért, másrészt meg az ismertetés tulajdonképeni célja és e lapok rendel-

kezésemre álló hasábjainak szűk volta miatt erre külön nem terjeszkedem ki.

Az ifjúság általános valláserkölcsei állapota az értesítők egyhangú tanúsága szerint kielégítő volt. Ezt mutatja úgy a rendes istentiszteleteken (ifjúsági és gyülekezeti) való testületi részvételtől, mint a tanuló ifjúság erkölcsi magaviseletéről szóló jelentések. Ha itt-ott fordultak is elő szigorúbb megítélés alá eső súlyosabb erkölcsi vétségek, úgy ezekkel nem vádolhatók az illető intézetek, annál kevésbbé, mert a megfelelő fegyelmi eljárás egy esetben sem maradt el.

A másik, evang. protestáns egyházi szempontból már nem nyújtanak gimnáziumaink ily kedvező képet. Főleg itt észlelhető azon evang. egyházunkra nézve felette káros közfelfogásnak érvé nyésülése, mely szerint középiskoláink első sorban állami és nem egyházi intézmények. Alig van, sőt talán mondható: nincs már gimnáziumunk, egyköt: csak viszonylagos kivétellel, a mely a protestáns egyházas szellem kellő és szigorú érvényesítésével az evangélikus protestáns intézet bélyegét határozottan magán viselné.

Ennek megítélésénél kétfőre voltam tekintettel: a magyar írásbeli dolgozatok tételeire és a könyvtárak (tanári és ifjúsági) gyarapodását feltüntető jelentésekre. Különösen az írásbeli dolgozatok tételei alapján véltem t. olvasóinknak az egyes intézetekben érvényesülő protestáns szellemről megfelelő képet nyújthatni.

A kép — ha csak vázlatos is — meg van, de nem kielégítő.

A magyar írásbeli dolgozatok tételei közül legtöbbször aránytalanul csekély számmal vannak képviselve az evang. egyházunk vagy általában a protestantizmus életéből maritett tételek. Pedig akár történeti (világ- nemzet- és művelődés történeti.) akártudományos dolgozati tételek szempontjából a protestantizmus élete és története olyan, hogy ennek figyelmen kívül hagyása még tisztán állami intézetben is hiányt jelent, annál nagyobb hiány ennek mellőzése ev. tanintézetekben.

Egyes intézeteink igyekeztek ugyan feladatuknak itt is megfelelni, bár ezt nagyobb mértékben várhattuk volna, de vannak oly evang. intézeteink is, a melyek a dolgozati tételeknél az ev. prot. szempontot teljesen figyelmen kívül hagyták; részemről ezt feltétlenül kifogásolandónak vélem.

Ugyan hol foglalkozzék ev. prot. ifjúságunk behatóbban egyházunk történetével, hol van jobb alkalma annak fontos és magasztos kultúrmiszsiói hivatásával foglalkozni és megismerkedni, mint épen ev. prot. középiskoláink felsőbb osztályaiban?

Mennyivel ügyesebben és eredményesebben használják fel az iskolát ultramontán elleneink. E lapok t. olvasóinak is volt alkalma nem régeu meggyőződni arról, hogy egyik román. kath. gimnázium mily dogmatikai és erkölcsei absurdumokkal tap-

lálta növendékeit épen az iskolai magyar dolgozatokban. Az iskolát ők tőlünk vették át, ma mi tanulhatnánk tőlük. Tanuljunk is, mert hovatovább, mind nagyobb szükségünk van rá.

* * *

Ezekben igyekeztem t. olvasóinknak beszámolni arról, hogy ev. középiskolánk a múlt tanévben speciális egyházi hivatásuknak mennyiben és mily mértékben feleltek meg. Ha a kép talán nem egészen kielégítő, nem szabad felednünk azt, hogy általános és nemzeti művelődésünk terén a hasonló más intézetek között is legelől állanak gimnáziumaink és hogy azon hiány, melyre rámutatni igyekeztem, nem egy tanév, vagy nem egyesek és nemcsak az illető tanári kar mulasztásának következménye, hanem egy hamis útra tévedt közfelfogásunknak eredménye, a melynek helyes irányba terelésétől függ jórészt evang. egyházunk és tanintézeteinknek, mint ev. prot. intézeteknek jövője, e hamis közfelfogás megváltoztatása viszont — részben legalább — iskoláinktól és főleg középiskoláinktól függ.

Legyen szabad az itt elmondottakat, a közös cél érdekében tanáraink szives figyelmébe ajánlanom.

BELFÖLD.

A dunántúli énekügyi bizottság folyó hó 19-én tartá a kerületi gyűlés után első ülését, melyen Kapi Gyula elnök örömmel jelenté, hogy az egyházkerület jegyzőkönyvileg is elismeréssel emlékezett meg bizottságunk eddigi munkálkodásának eredményeiről s helyesléssel vette tudomásul eddig követett irányelveinket. A kerületi gyűlésen 15 bizottsági ülésről számolhattunk be, a melyeken a II. próbafüzet anyagát bíraltuk és rendeztük. Július hó 17-én Sántha Károly is megjelent körünkben s megígérte, hogy mint eddig tevő, jövőre is a legnagyobb buzgalommal fog munkánkban részt venni. Ez alkalommal is több igen szép eredeti és átdolgozott éneket bocsátott a bizottság rendelkezésére.

A többi munkatársakat is kérjük elvállalt énekeiknek minél előbb való beküldésére, hogy karácsonyra a II. próbafüzetet is — a mint óhajtjuk és reméljük — sajtó alá rendezhessük. Ebben 1. az általános tartalmú hymnuszok (dícséret, hálaadás, könyörgés,) 2. a reggeli, déli és esteli énekek, 3. az Istenben való bizodalomról szóló énekek (vigasz, megnyugvás, szenvedők éneke) fognak helyet foglalni.

Örömmel tölti el a bizottságot az I. próbafüzetre vonatkozó bírálatok nagy száma, melyeket egyházmegyék, lelkészi és tanítói értekezletek s

egyházunknak egyes kiváló tagjai küldtek hozzáunk. Bizonyosága ez az ügy iránt való meleg érdeklődésnek. A bizottság köszönettel fogadja a bírálatokat s majdan a szerkesztésnél igen jó hasznukat is veszi. Új munkatársakat is, ha támogatják ügyünket, igen szívesen fogadunk magunk közé.

A pénzügyminiszter nyilatkozata szerint 1901-ben 11.857.000 kor. többlettel záródott a számadás. Még sem jut sem a congruás lelkészeknek, sem az 1848-i XX. t.-c. komoly végrehajtására.

Az 1903-i költségelőirányzatban az egyházak segélyezése címén 600.000 kor. többletköltség előirányzása vált szükségessé. Ez összegből 350.000 korona a lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló 1898. évi XIV t.-c. fokozatos végrehajtásának folyománya, míg 250.000 korona az egyes hitfelekezetek eddigi államsegélyének felemelésére fog fordíttatni.

Antalfalván az egyház 100 éves fennállásának „emlékünnepe” a nép sokasága és a meghívott vendégek jelenlétében, a legfényesebb módon folyt le. Már szombaton, október hó 18-án, d. u. 2 órakor, az iskolai ifjúság számára istentisztelet tartatott, hol a növendékek a lelkész által szerkesztett szavalatokban megáldották a 100 évvel ezelőtt a felsőbb megyékből ide vándorolt és letelepedett elődöket és az élő apáknak támogatását kérték; Paulinyi Samu helybeli lelkész az általa megírt „Antalfalvai ág. h. ev. egyház és politikai község 100 éves története” című nagyobb művéből fontosabb részleteket olvasott. Ezen istentisztelet után a község előljárósága a nagy nap emlékére az iskolai növendékeket megajándékozta. Este 8 órakor a község nagyszabású kivilágítása mellett, a 29-ik ezred temesvári zenekara által a község házában adott térszene után, a község öregebb lakosai fáklyával megjelenve a paplak előtt, üdvözölték a lelkészt, a ki viszont buzdította a népet az Isten, a király és a haza iránti szent kötelességre.

Este 10 órakor a paplak előtt sok tagból álló s ezen alkalomra Bukva Andor buzgó községi tanító által betanított egyházi énekkar az egyház és annak lelkésze iránti tiszteletét lerovandó, chorálokot adott elő.

Másnap, október 19-én, a tulajdonképeni ünnep folytatása következett. A megyei, járási, esperességi hatóságok 9 órakor gyülekeztek az impozáns nagy templomban, mely ekkor az ünnepi ruhába öltözött ezer és ezer hívővel megtelt. Kötényi Emil istvánölgyi tót s Kis Kálmán tót-aradóci lelkész által elmondott kiváló magyar szent beszédek könyekre fakasztották a hallgatóságot. Liturgizáltak: Jeszenszky Nándor nagybecskerei, Zatkalik Károly hertelendyfalvai,

Bohus Károly franczteldi, **Doleschall Lajos** lajossalvai és **Sterba János** tor. erzsébetlaki lelkészek. Az istentiszteletnél megjelent br. **Dániel Ernő** volt kereskedelmi miniszter s országgyűlési képviselő s annak két fia: br. **Dániel Tibor** orszgy. képviselő, br. **Dániel Elemér** kultuszminiszteri hivatalnok.

Két órakor a paplakon disztrakoma volt, melyen számtalan pohárköszöntő hangzott el.

Az egyház ezen nagy és történelmi nevezetességű ünnep alkalmával elhatározá, hogy egy díszes emléktábla állíttassék fel a templomban és új orgona-alap létesíttessék, a melyre **Jarinaczky Mihály** buzgó egyháztag azonnal 400 koronát ajándékozott.

Az egyház 100 éves fennállásának ünnepe lezajlott, de megmaradt az élő szivekben azok emléke, mely bizonyára a haza és egyház szentelt oltárára hasznos és termő gyümölcsöt fog hozni.

A **pazdicsi egyházhoz** tartozó két leányegyház, **Krásznócz** és **Sámogy**, közös erővel egy új iskolát épített **Krásznóczon**, 10,000 korona költséggel, melyhez e napokban az ismert bőkezű adakozó, gróf **Andrássy Dénes** ő méltósága, 2000 korona segélylyel járult, mely kegyes adományért ez úton is hálás köszönetet mond a két leányegyház. Az iskola e hó 12-én felavattatott s rendeltetésének átadatott.

Berettó község, **Pazdics** filiája, belhely hiányában felekezeti iskolát nem tarthatván fel, állami iskolát épít s azt 1903 szept. 1-én rendeltetésének átadja, hol is a hivek könnyebbségére a **Kazinczy János-féle** vagyonból 1000 □-öl belhely és 2000 korona segély jutott. Az állami iskola mindenkor tanítói evangélikus vallásúak lesznek

Ungvár leányegyház, az ungvári misszió központja, e napokban köszönte meg a pazdicsi lelkész és az ungvári felügyelő vezetése alatt küldöttségileg **Schneider Gyula** ottani lakosnak azon szíves adományát, mely szerint egy 4000 korona értékű házat, megfelelő belhelylyel együtt, a leányegyházra iratott.

Misérd folyó évi január 26-án elvesztette egyház felügyelőjét **Richter Ede** pozsonyi ügyvédet, a ki e tisztet 30 éven át kiváló tapintattal és buzgósággal betöltötte volt. Ő benne kimúlt a pozsonymegyei esperesség ügyésze, a kerület lelkészvizsgáló bizottság és az egyetemes theol. akadémiai nagybizottság egy tagja. Temetésén az egyház számos képviselője megjelent. Az elhunyt családja március 31-én, húsvéthétfőn **Misérdre** jött, hogy a gyülekezetnek atyjukhoz való hű ragaszkodását megköszönje és emlékül két értékes aranyozott oltári gyertyatartót átadjon, melyet a délelőtti istentisztelet alkalmával, az egyház nevében,

méltatva az elhunyt érdemeit, a lelkész hálás köszönettel átvett.

Az árván maradt egyház a felügyelői tisztet április hó 16-án felajánlotta **Dr. Nagy Oliver**, pozsonyi ügyvédnek, a ki irodalmi és tanári működése által és mint az országos ügyvédi nyugdíjintézet előkészítője tágabb körben ismeretes. A nevezett a meghívást szívesen vette és mint egyházfelügyelő megjelent az esperességi, mint kiküldött a kerületi gyűlésen.

Beiktatása, eskütétele csak október 19-én történhetett meg. **Lenhardt Károly** esperességi és **Srigrnha Pál** dunaszerdahelyi felügyelők jelenlétében, mely alkalommal az új felügyelő, az egyház közgyűlésében elnökölvén, minden erejét és buzgalmát a misérdi egyházközségnek és a közegyháznak felajánlotta és 50 koronát bocsátott az egyház rendelkezésére. A közgyűlés ez adományt köszönettel vette és egy új énekeskönyv beszerzésére fordítani határozta, ugyancsak megválasztotta 6 évre a presbyteriumot és köszönetet szavazott **Kraft A.** és neje **Schieitfer Karolának** egy 130 kor. értékű, új zöld bársony oltár és szószék ruházatért. A jó Isten erősítse az új felügyelőt, hogy egyházunk javát sokáig szolgálhassa
Sch K.

Az 1903-iki költségvetésben a kormány az egyházak államsegélyét fölemeli, jelentékenyen a protestáns egyházakét. Az egyházak segítése 600.000 koronával emelkedik vagyis 2.949.344 koronáról 3.549.344 koronára. Az ágostai evangélikus egyház segélye 226.000 korona, a mi a múlt évhez képest 74.000 koronával való emelkedés. A református egyház államsegélyének előirányzata 330.500 kor. 119.500 koronával több, mint az 1902-iki költségvetésben. Az unitáriusok államsegélye 20.000 koronáról 30.000 koronára gyarapszik. Az erdélyi r. katolikus státus egyházainak segélye 30.000 ról 40.000 re, a görög katolikus egyházé 198.000-ról 234.000-re (a mi 36.000 kor emelkedés,) az izraeliták állami segélye 28.000-ról 38.500-ra növekszik. Az államsegélyből az ágostai evangélikusok püspökségei egyenlő mértékben részesednek, a református püspökségek a konventtől megállapított kulcs szerint; a legtöbbet kapja a tiszántúli püspökség. A kormány tehát ezzel megkezdte az 1848. XX. törvénycikk hatékonyabb végrehajtását, egyben pedig a kongrua-törvény követelményével is számol. A lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló 1898. XIV. törvénycikk második és tizedik szakasza értelmében meghatározott célra az idei 1.450.000 kor. helyett 1.700.000 kor. van felvéve. 1903-ban a lelkészek fizetésének kiegészítése 1400 kor. erejéig fog történni.

KÜLFÖLD

A stettini német lelkészi értekezleten, a melynek lefolyásáról már előzőleg is megemlékeztünk, Meyer oberfarnstedti (Szászország) lelkész igen tanulságos előadást tartott „mai erkölcsi világnézetünk hanyatlásáról s népünkre való veszedelméről.“ Előadó szerint erkölcsi világnézetünk hanyatlásának oka Hegel bölcséleti rendszerében keresendő, mely a naturalizmus útjait egyengette. Azt követte Schopenhauer ama felfogása, a mely szerint nincs erkölcsi megtisztulás s a pozitivizmus a relativ értékű erkölcsiségről szóló elméletével. Ma pláne Darwin és Häckel kizárólag a természetből vezetik le a magas erkölcsi ösztönöket. A létért való küzdelem ma a dominálóbb hatalom, s a szociáldemokratia hívei kizárólag a gazdasági viszonyok megjavításától várják a jobb jövőt. Nietzsche-ről is a valódi élet lényege a hatalomban s az erőtelenség elpusztításában van. Mindezek a jelenségek mélyen megrendítették az erkölcsi világnézet komolyságában vetett hitet, s ugyancsak ledér hangulat és felfogás vett erőt az embereken a népelet különböző rétegeiben. Annak ellenhatásául szolgál Kant és Herbart etikája, s főleg a Krisztus evangélioma. A keresztyénség nem megtagadása, hanem megdicsőítése a valódi emberiségnek. A ker. vallásos erkölcsi világnézetet lekipásztori és társadalmi úton kell bevinnünk a műveltek szíveibe, házaiba és társadalmi viszonyaiba. Végül a világtörténet tanulságaira appellálva felhívja a férfiakat, hogy jó példájukkal a nőkre hassanak, s a nőket, a kiknek szívében a legszilárdabb talaja van a ker. erkölcsi világnézetnek, s a paplakok fiait és leányait, hogy József atyai szelleméhez hasonlóan a papi ház komoly erkölcsi szellemét vigyék ki az élethez. Az utolsó előadást Müller calbei lelkész tartotta s megszivlelésre méltó gondolatokat mondott „a lekipásztori gondozásról a lekipásztorokon,“ vagyis önmagunkon, mint a melynek szükségessége azokban a veszélyekben van, a melyeknek a lelkészi hivatal hordozója is ki van téve s a lelkész nagyon is exponált állásában. A gondozás eszköze itt sem más, mint a személyes bizalom viszonya, s a testvéri szeretet s a ker. bölcsesség szelleme. Valóban itt az ideje nálunk Magyarországon is, hogy a cura pasztorálist első sorban saját magunkon is gyakoroljuk!

A hollandi ref. egyház („Gereformeerde Kerk“) egyet. zsinata aug. 12-től szept. 5-ig Arnheimben ülésezett. Egyházközségei azokból a ref. felekezeti tagokból alakultak, a kik még a múlt század elején a hollandi hivatalos ref. egyháztól különváltak. Egyik részük 1834-ben, másik részük Kuyperrel élükön 1886-ban külön vált s 1892-ben

egyesült. Az egyesülés alkalmával volt 185,000 lelkük 294 egyházközséggel, illetve a másik oldalról 190,000 lelkük 388 egyházközséggel. Az egyházközségek teljes autonómiája pénzügyi és hitvallási tekintetben egyaránt az az alap, a melyen a ref. egyházi árnyalatok egyesülhettek. Az egyesült hollandi ref. egyház lelke Kuyper. A zsinattól várták a kampeni theol. iskola s az amsterdami theol. fakultás egyesülését is, a mi azonban, „mivel a gyümölcs még meg nem érett,“ ezúttal nem sikerült. Az egyet. zsinaton behatóan tárgyalták a külmisszió, a Conf. belgica 36-ik cikke mai értelmezésének s az egyházrendezet revisiójának ügyét. Külmissziói célokra az egyesült ref. egyház 30,000 forintot fordított. A zsinati tárgyalásokon 1 horoszlói ref., s 2—2 beutheimi és keleti frieslandi ó-ref. lelkész is vett részt. A belga hitvallás 36-ik cikkének revisiója tekintetében a zsinat megállapodásra nem jutott, s javaslatát céljából egy újonnan kinevezett bizottságnak kiadott. Örömmel üdvözljük e hollandi ref. egyházak tömörülését és lelkes munkásságát! Csak mi volnánk egységesebbek s kevésbbé kerületiek itt Magyarországon!

Az amerikai presbyteriánus egyház ez idei newyorki egyet. értekezletén a puritán kálvini jellegű westminsteri hitvallás (1643—1648.) revisiójának kérdésével foglalkozott, mely javítás közelebből az isten szeretetének s az emberi szabadságnak erősebb kidomborodását illetve a prädestinációnak merev kálvini értelmezésével szemben. Az értekezlet elnökeül a liberális Van Dyke választott, ki főleg előadásai és népies irodalmi munkásságával tűnt ki legújabbban Amerikában. Az istentiszteleten Milton franciskói lelkész szónokolt, s a presbyteriánus egyház ideálja érdekében küzdött a modern racionalizmus ellen s a szigorúan hitvalláshű álláspont mellett. A westminsteri hitvallás ama tétele, a mely szerint „a pápa az antikrisztus, a bűn embere s a romlás fia“ a kiküldött bizottság javaslatára így módosult: „Az úr Jézus Krisztus az egyház egyetlen feje, s valamely embernek az az igénye, hogy Krisztus helytartójának s az egyház fejének tekintessék, az irás tana ellen van, minden alapot nélkülöz, s oly usurpáción alapul mely sérti Krisztus tekintélyét.“ Az újonnan módosult hitvallásnak egyházi tana 16 cikkbe van foglalva, a melyeknek tárgyalása simán folyt le, s a módosítások ellen csak 2 szavazat adatott be. Az amerikai presbyteriánusoknak ezt a lépését az amerikai prot. sajtó vegyes érzelmekkel fogadta, s helyesen utalt arra, hogy mai szétszakadozó korunk új hitvallások alkotására vagy a régiékre revideálására épen nem alkalmas. A régi kálvinizmusnak korunk mai fejlettebb vallásos erkölcsi világnézetével való összeegyeztetése még soká fogja foglalkoztatni a ref. protestantizmus köreit. A kompromissumok alak-

jában való módosításokat azonban mi sem tartjuk épen valami szerencsés gondolatnak.

Az „Evang. Bund“ szászországi főegylete szept. 28—29. napján Pírnában ülésezett. 28 főokmány volt azon képviselve. Az ünnepi szónoklatot Hermens magdeburgi egyházi tanácsos tartotta. A „Los von Rom“ mozgalmáról Mäder tanár, Ungnad lelkész, Meyer superint. és Eisenkolb, az ismert nevű német-osztrák pártvezér értekezett. Az évi jelentés szerint van az egyletnek 8762 tagja, a kik a „Bund“ céljaira 18,950 márkát gyűjtöttek. A közgyűlésen érdekes és tanulmányos előadást tartott Blanckmeister dresdai lelkész „Szászország róm. kath. egyházának vallásos egyházi életeről.“ Főbb vonásokban a következőket mondotta: A 30 éves háború elején Szászország tisztán ev. ország volt, a fejedelmi ház áttérésével azonban a katolikusok is beözönlöttek, a kiknek vallási és politikai szabadságát aztán az 1807. törvény szabályozta. A katolikusok létszámának emelkedése Szászországban: 1815. óta észlelhető. 1870 ben 2½ millió lakosból csak 53,000 kath. volt; ma 4½ millióból 181,251. 1895. óta 40,000 katolikkal szaporodott az ország. A cseh, lengyel és sziléziai bevándorlás oka a kath. lakosság szaporodásának, mivel Szászország rendezett gazdasági viszonyai sokat csábítottak oda a szomszédos tartományokból. Drezdának van 30,000 kath. lakosa 22 lelkésszel, míg 40,000 prot. lakosnak csak 5 lelkésze van. Majd kiterjeszkedett az előadó a belső egyházi viszonyok ecsetelésére s fájdalommal konstatálta, hogy bár Szászországban a vatikáni dogma nincs proklamálva, ma már a csalhatatlanságot tanító kátéja van. Az ultramontanizmus itt is nagyon agilis és szokása szerint névtelenül támad. A politikai sajtót szabadelvűbb prot. szellem hatja át Szászországban. Az aggressiv ultramontanizmussal szemben itt is éberségre és fokozott munkásságra van szükség.

Gossler volt közoktatásügyi miniszter szeptember 30-án történt elhunytával nagy halottjuk van a németeknek. Született 1838-ban, középiskoláit végezte Potsdamban és Königsbergben s jogot tanult a berlini, heidelbergi és königsbergi egyetemen. Már 1859-ben állami szolgálatba lépett, 1879-ben Puttkamer (Falk utódja) közoktatásügyi miniszter államtitkára s 1881-ben maga is Poroszország közoktatásügyi minisztere lett s e minőségben 10 évig (1891. márczius 12-ig) szolgált hazája és ev. vallása ügyét. Mint miniszter szerencsésen lebonyolította a kultúrharc ügyét, megszüntette, illetve megváltoztatta az ú. n. májusi törvényeket és igen sokat tett a papok és tanítók anyagi viszonyainak rendezése s a tudomány és művészet ápolása és fejlesztése ügyében. Utódja Bosse, a kiváló theológus, a kinek a fia is theol. tanár. Liberális férfi volt, ki a modern theológiával szemben is méltányos és igazságos

tudott lenni. Harnack — a felekezeti nagy bántára — neki köszönheti nagy hírű berlini theol. tanszékét. A népiskolai törvényhez való állása okozta bukását. A felekezeti iskola és közoktatásügynek nem volt barátja. Több kitüntetéssel ellátva vált meg tárczájától. Előkelő egyéniségével külföldi tanulmányaink alatt régebbi ösztöndíj alapítványaink ügyében személyesen is volt dolgunk, ki a magyarok iránt érdeklődéssel viseltetett. A szabadelvűbb theol. irányok őszintén fájlatják halálát. Luthardt lipcsei tanárral együtt († szept. 21.) mindenesetre két nagy halottja van a német protestantizmusnak. Utóbbi előkelő tanári, egyházi és írói egyéniségénél fogva a „lutheránusok pápájának“ nevezték.

A svájci ref. lelkészek értekezlete a múlt hó végén Lausanne városában tartotta szokásos évi értekezletét. Azon Loës tanár mindekelőtt az egyházi történeti viszonyokról referált. Azokból megtudjuk, hogy a liturgiát revideálták, gazdagították és javították; a régi apologétika fegyverei háttérbe szorultak; az individualizmus félreállott s a szabadság érzete komolyabb és pozitív alakot öltött.

Majd Emiry lausaunei tanár „a kijelentés ker. tana és a történeti evolutionizmus összeegyeztetéséről“ tartott igen tanulmányos előadást, s az evolutionizmusnak ker. értelmezését vitatta. A kijelentés összes vallásainak az istenség erkölcsi fel fogása szolgál alapul. Minden fejlődésnek végcélja a Krisztusban való isteni élet. Ez alapon a kijelentés ker. tana vallástörténeti alapon is a történelmi evolutionizmussal összeegyeztethető. A fejlődés fokozatai: az anorganikus, vegetabilikus, állati organikus és személyes akaratbeli fejlődési fokozat. Az előadáshoz többen is hozzászóltak. A közgyűlés második napján Leroy lelkész „a ker. socialismust“ védte történeti és vallásos erkölcsi alapon egyaránt. Szerinte is a socialis nyomorúság utolsó okai morális természetűek, de azért az anyagi szükség az erkölcsi haladásnak is egyik nagy akadály. A mai atheista socialismust a ker. socialismus fegyvereivel kell legyőznünk, a melyekkel a próféták, az apostolok, sőt maga az úr is küzdöttek. Ugyanebben az értelemben fejtegette a ker. socialismus jelentőségét és szükségességét Probet bási lelkész is, s annak a belmisszióval való rokonságát vitatta.

(Eperjes.)

Dr. Szlávik Mátyás.

IRODALOM.

Theológiai szaklap. Szerkesztik és kiadják Raffay Sándor, Hornyánszky Aladár, Pokoly József és dr. Tüdős István. Megjelenik negyedévenként 5 iven. Előfizetési ára évi

6 korona. Theológusoknak 4 korona. Pozsony. Wigan d K. könyvnyomdája. Melegen üdvözljük a bátor, üdvös, szükséges vállalatot, melynek feladata a theol. irodalom iránt az érdeklődést fölkelteni és ébren tartani, a kezdemények alapján a tudományos tevékenységet fejleszteni, bátorítani. „A theológia minden ágát fölvevük munkakörünkbe, hogy minden irányú kívánalom kielégítésre találjon. Minden egyes számban lehetőleg befejezett cikkeket közlünk, hogy a kérdés megoldása és az olvasó figyelme meg ne szakittassék. Beszámolunk a külföld munkásságáról, könyvek ismeretében, lapszemlében, hogy mindenki erről is kellő tudomást szerezhessen.“ A mostani füzet tartalma: Jes. 1, 2—17. szereztetési ideje és magyarázata. Hornyánszky Aladártól. János követsége Jézusnál. Masznyik Endre dr. tól. Acta 15. 38. Raffay Sándortól. Tanulmányok Augustinusból. Tüdős István dr.-tól. A párbérügy megoldása. Raffay Ferenc dr.-tól. Jézus Krisztus a nevelés elve. Schneller István dr.-tól. Lapszemle, könyvismertetés. Melegen ajánljuk olvasóink pártolásába!

Jézus csodái. Irta: Koren Pál békéscsabai ág. li. ev. lelkész. Ára: 2 kor. Nagy nyolczad-rét, 250 lap. A lelkész különös érdekl. haszonnal, tanulsággal olvashatja a szorgalmas szerzőnek ezen legújabb művét. Tele van az szellemes fordulatokkal, meglepő felfogással, éles megfigyelésekkel, találó hasonlatokkal. Gazdag anyagot nyújt a lelkésznek a szent beszédek készítésében, gondolatok ébresztésében. Könyvtárt vesz, a ki megveszi!

Blatziczky Pál. A keresztyén egyház története. Elemi és polgári iskolák számára jelent meg a napokban jóra való kis munka. Szerző inteniója a tanítványok előtt az igaz evangéliomi keresztyénség térfoglalását feltüntetni s ezért egészen helyesen tárgyalja behatóbban az apostoli kort, bár itt a szabadelvű exegeta felül kerekedett a történetírón (§. 3.) kiemeli a középkor jellemző vonásait markáns rajzzal s a fősúlyt a reformatióra fekteti. Az egyetemes egyház története a 30 éves háborútól fogva nincs már érintve s ennek helyébe lép a magyar prot. egyház fejlődésének leírása. A művecske jobban lesz használható a polgári iskolákban, mint az elemiben s lelkes előadó kezében áldást hozó mű lesz.

Oroszországnak a világtörténelemben való beleszólását kezdi rajzolni a Nagy Képes Világtörténet 170. füzetében. Ez a hatalmas nép, mely nagyságára fél Európával vetekedő gazdag mezőit és jégborította rónáit lakja, a természetes, szinte állati erőnek felülmulhatatlan képe. Nemzeti karakterében meg van éghajlatának zordon egyhangúsága, egének borultsága. Annyi erő és nyugalom van benne, mint a Volgában, az ő nemzeti folyójukban, mely széles medrében lassan hőmpolygati

iszapos, szőke hajjait. Ez a hatalmas nemzet méltó uralkodót nyert végre Katalin csárnóban, kit Nagy Fridrik nem hiába hasonlított Xeno görög császárnéhoz és Medici Máriához; trónját férjének és rokonának holttestén építette fel. Egészen magaslátán állott kora műveltségének és nagy súlyt helyezett arra, hogy folytonos összeköttetésben legyen a francia irodalom legfőbb képviselőivel, különösen Voltaireel és Diderotval. El volt határozva európaivá tenni Oroszországot nemcsak hatalmi tekintetben, hanem műveltségre nézve is és legalább személyes eljárását tekintve, humánusabb volt, mint bármely előbbi fejedelem. II. Fridrik és József mellett ő legkitünőbb képviselője a felvilágosodott absolutizmusnak. Katalin csárnóról szól a Nagy Képes Világtörténet most megjelent 170. füzetében. A 12 kötetes nagy munka szerkesztője Marczali Henrik egyetemi tanár, ki egyúttal e kötet írója is. Egy-egy gazdagon illusztrált kötet ára diszes félbörkötésben 16 korona; füzeteként is kapható 60 fillérjével. Megjelen minden héten egy füzet. Kapható a kiadóknál (Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság Budapest, VIII., Üllői-út 18. sz.) s minden hazai könyvkereskedés útján, havi részletfizetésre is.

10 kötet könyv — ingyen. 36 esztendő pályafutása alatt az „Egyetértés“ (főszerkesztő: Fenyő Sándor, főmunkatárs: Eötvös Károly) vezérszerepre jutott a magyar hírlapírásban és a független politikában. Nincs lap, melyhez a közönség olyan erős bizalommal ragaszkodnék, mint az „Egyetértés“-hez, mely nem csak a legrégebb, hanem a leghatalmasabb lapja is Magyarországnak. Előfizetőinek nagy sereget szaporítandó, most — mint értesülünk — igen nevezetes és értékes ajánlatot tesz a közönségnek. Az „Egyetértés“ ugyanis november elsejétől kezdve mindenkinek, ki egy negyedéves új előfizetőt szerez a lapnak, (5 forint rendes előfizetési díjjal) nagyon értékes könyvgyűjteménnyel kedveskedik. Mihelyest valaki az általa szerzett új előfizető negyedéves előfizetési díját (5 forint) elküldi az „Egyetértés“ kiadóhivatalának (Vármegye-utca 11., saját ház,) nyomban megkapja a következő pompás és teljesen új 10 kötetet (melynek különben bolti ára 10 forint): 1. Zola Emil: A háború. Regény. 2. Beniczky Lenke: Az élet viharában. Regény. 3. Tolsztoj Leó gróf: A Kreuzer-szonáta. Regény. 4. Flammarion Kamil: Uránia. 5. Pekár Gyula: Dodó főhadnagy. Regény. 6. Heltai Jenő: Hét sovány esztendő. Regény. 7. D'Artagnan mesei. Elbeszélések. 8. Dumas Sándor ifj.: Clemencau. Regény. 9. Daudet Alfonz: Tarasconi Tartarin. Regény. 10. Makai Emil: Költemények. — Az „Egyetértés“ e felettébb értékes ajánlatát nyilván igen sokan fogják igénybe venni, a kik ingyenesen egész szép könyvtárra akarnak szert tenni.

Magyar protestáns gályarabok címmel Réthi Lajos tanártól nagy kép jelent meg, melyet minden protestáns iskolában, gyűlésteremben, pap- és tanító lakásban el kellene helyezni. Kiadta Hornyánszky Viktor Budapesten (V. Akadémia utca 4.) ára bérmentes küldéssel, kemény tokban 2 k.

Bibliai képek, rövid és népszerű biblia-magyarázatok. Irta Sz. Kiss Károly. II. kötet. Ára 5 korona 52 magyarázat 235 lapon. Jó, használható, tanulságos, jól megírt könyv, megkedvelteti a bibliát, a bibliával a templomba járást. Vajha minden gyülekezetben minden nap volna bibliamagyarázat, hogy újra éledhetne a protestáns bibliás szellem!

RENDELETEK.

Elvi jelentőségű határozat.

Bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek hit- és erkölcstanának tanulása és templomának látogatása alól a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetekhez nem tartozó szülők tanköteles gyermekei fel nem menthetők.

(A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1902 évi május 14-én 24511. sz. a. kelt és Torontálvármegye kir. tanfelügyelőjéhez intézett leiratának másolata)

G L és t magukat nazarénusoknak nevező r. kath., illetve gör. keleti vallású h , lakosoknak kérvényét az iránt, hogy gyermekeik r. kath., illetve a gör. keleti istenitisztelet látogatása alól felmentessenek, folyamodók értesítése végett azzal küldöm meg Címnek, hogy a törvényes alapot nélkülöző kérelmet teljesíthetőnek nem találtam.

Mert az 1894: XXXII. 7. §, illetve 1895: XLII. t.c 26—29 §-nak rendelkezései értelmében kell, hogy minden tanköteles kort elért gyermek, még ha szülők a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek egyikéhez sem tartoznának, valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez tartozzék s abban neveltessek.

Mint hogy pedig az úgynevezett nazarénus vallás sem a bevett, sem a törvényesen elismert vallásfelekezetek közé nem tartozik; mint hogy továbbá a templomba járás az elől felhívott törvényes rendelkezésekkel megszabott vallási hovatartozás szerint nyerendő vallásnevelésnek egyik alkatelemét képezi s mivel a vallásoktatás (hit- és erkölcstan) az 1868: XXXVIII. t.c értelmében s az abban megszabott tantárgyak szerint is az általános tankötelezettség érvényre emelése céljából szervezett általános népoktatásnak kiegészítő részét képezi, s mivel végül a tankötelezettség megszégése akkor is megvalósul, ha annak csak részleges megszégéséről van szó, azaz például, ha a gyermekeket otthon eltiltanák a templomba járástól, nyilvánvaló, hogy azok a szülők, a kik gyer-

meikeket az általános tankötelezettség, illetve törvényes rendelkezéseknek megfelelő vallásoktatás kiegészítő részét képező templombajárástól elvonják, az 1868: XXXVIII. t.-c. 4. §-ába ütköző cselekményt követnek el, gyermekeik pedig a tankötelezettség megszégésének folyamánként a hit- és erkölcstanról érdemjegyet sem nyerhetnek.

Budapest, 1902. évi május hó 14-én.

ÜZENETEK.

Kézirat visszaküldésére nem vállalkozunk.

Tisztelettel kérjük a tudósítások, hírek stb. be küldésénél a hely és személyneveket lehetőleg tisztán és olvashatóan kiírni.

P. J. A legközelebbi számban. — **G. J.** Majd az ünnepélyről kérünk tudósítást. — **M. E.** Kívánságod szerint és mentül előbb. — **W. S.** Nagyon köszönöm, de korábban érkezettek miatt más alkalomra tartjuk fenn. — **Dr. T.** Régebbi cikk miatt nem jöhetett a mostani számba, majd sorát kerítjük. — **E. I.** Köszönöm. A mostani számba nem jöhetett már. — **R. K.** Az „Üdvözlét” nem közölhető. Levél a napokban megy.

Pályázat.

Az orosházi ág. hitv. ev. egyházközség pályázatot hirdet

TANITÓI

állomásra, melynek hiványa a következő:

I. **Kántori fizetés:** 1. lakás, ennek belsejét jó karban tartani a tanító, külsejét az egyházközség kötelessége; lakás helyett jogában áll az egyházközségnek 300 k. lakbért adni; 2. temetési díj, a koronkinti szabályzat szerint

II. **Tanítói fizetés:** 1. készpénzben 1200 k., azaz egyezerkétszáz k.; 2. beiratási díj a koronkinti szabályzat szerint. A fizetés negyedévenként előre történik.

Az egyházközség fenntartja magának a jogot, hogy a tanítót áthelyezheti, tenni- valóit szabályozhatja

A pályázók **nov. 8-ig** az orosházi igazgató-lelkész címére küldjék be okirataikat.

Orosházán, 1902. okt. 27.

Az elnökség.

Pályázat.

Az iglói ág. h. ev. egyházközségnél betöltendő

orgonista kántortanítói állásra

ezennel pályázat nyitattik. — Az állás jövedelmezése 1200 kor. évi fix fizetés, a szokásos stóla és három szobából, konyhából, éléskamrából és a szokásos mellékhelyiségekből álló természetbeni lakás a lelkészlak udvarában. A részletes kötelezettségek dr. Walsér Gyula iglói ev. lelkész úrnál megtudhatók. — Véglegesen alkalmazott egyének véglegesen alkalmaztatnak, máskülönben a választás egy próbaévre történik. — Az ág. h. ev. pályázók kellően felszerelt folyamodványaikat, melyekben a szakképzettségen kívül még a nyelvismeret is kimutatandó, f. évi november hó 15 ig alulírott egyházfelügyelőhöz beküldeni — esetleg annak felhívására magukat személyesen bemutatni felkérteknek

Kelt Iglón, 1902. évi október hó 22-én.

Topscher György

89. 2—1

egyházfelügyelő.

Lelkész és tanító urak szives figyelmébe.

Kaphatók nálam

ISKOLAI ANYAKÖNYVEK.
ISKOLAI NAPLÓK

és

MULASZTÁSI NAPLÓK,

továbbá

KERESZTELESI, ESKETÉSI ÉS HALÁLOZÁSI

ANYAKÖNYVEK

és

KIVONATOK

s vállalkozom bármily nagy terjedelmű

MŰVEK, JEGYZŐKÖNYVEK és ISKOLAİKÖNYVEK,

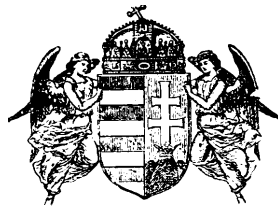
végre

ROVATOS IVEK

elkészítésére.

A megrendelt tárgyakat kívánatra bekötve szállítom.

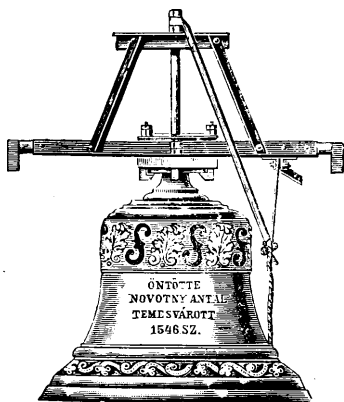
VÉRES LAJOS Orosházán.

NOVOTNY ANTAL

harangöntőde és vasharanglábgyár

→ Temesvár—Gyárvaros. ←

koronákat, régi harangok ilyenekkel való újraszerelését és vertvas-harangok raktáron vannak.

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok újraöntésére, valamint új harangok és teljes harangsoportok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére. Különösen ajánlja saját találmányú

szabadalmazott átlukasztott HARANGJAIT,

melyek felső részükön a hegedűéhez hasonló S alakú nyílásokkal vannak ellátva és azért erősebb, terjedelmesebb és mélyebb hangúak, mint a régi modorúak. Ily szerkezetű 327 kgos harang hangban egyenlő 408 kgos régi modorú haranggal. Ajánl továbbá forgatható vertvas-haranglábakat. 300 kgr. aluli

Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgáltatnak.

Az 1896. orsz. kiállításon Budapesten milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

Orosházán nyomtatott Veres Lajos gyorssajtóján.